

המחמש מתש"ח

עמוס חורב, קצין החימוש הוותיק של צה"ל, ומי שאחראי למהפכות הגדולות ביותר בתחום אמצעי הלחימה, חוגג 97 שנים בבריאות ובצלילות נדירות. במקום להתלונן על המצב במדינה, הוא ממשיך לעסוק בעבודות האדמה ולחשוב מחוץ לקופסה, בדיוק כפי שעשה כשפיתח עבור צה"ל טנקים מעודפי מלחמת העולם ה-1 או כשפיתח לראשונה קורסים ללמידה מרחוק כבר בשנות ה-70.

אפרת אברהם-ליבנה • אבנר הופשטיין

צילום: עודד קרני

חורב הכיר את רעייתו שושנה ב-1945, התחתן עימה, ב-46 והם היו צמודים זה לזה במשך שבעים שנה כמעט, עד מותה בשנת 2015. ילדיו - נירה, שציוריה מעטרים את הבית, ויחיעם, ביחד עם ארבעת הנכדים וחמשת הנינים, קרובים מאוד אליו. חורב כבר איבד את מרבית חבריו שבתמונות המשובצות באלבומים היסטוריים ובתמונות המכסות את הקירות בביתו הנעים ברמת השרון, אבל במקום להתאבל ולהתייאש הוא ממשיך, ממרום 97 שנותיו, בשגרת יומו המסחררת: התעמלות בשש בבוקר, עבודה נמרצת בגינה, חברות בוועד המנהל של האוניברסיטה הפתוחה, הרצאות והתעדכנות סייזיפית במתרחש בעולם החימוש והטכנולוגיה הצבאית.

מעולם לא יצאת לחופש מהעיסוקים שלך, נכון?

"לא, לא יצאתי ממש לפנסיה עד היום. לא הפסדתי כלום מזה שלא יצאתי לפנסיה. אני רואה מה קורה לחברים שהולכים ברחוב אחרי פנסיה. מה הם עושים?"

ארי שעתיים של שיחה חורב מתחיל לשלוף אלבומים עם תמונות. הוא אוחז בהם בידי האיתנות, ואנחנו גוהרים על האלבומים ויוצאים לטיול במפת ההיסטוריה של עם ישראל במולדתו, מסע של דור שפילס נתיב להתעצמות חסרת תקדים. חורב מנווט בין דמויות מטושטשות בשחור-לבן, ואינו מפספס אף שם, אף אירוע, אף מחווה. הוא אנציקלופדיה מהלכת, חד כתער, מעטים כמוהו נותרו כאן.

"פה אני עם בן-גוריון. זה הטקס שבו נמסרו 24 הטנקים הראשונים מדגם M-50 בשנת 1956. במבצע קדש הם כבר השתתפו", הוא מאניש את כלי הברזל. "כאן אני עם שז"ר, שזה כבר מלחמת ששת הימים. פה בתמונה יגאל ידין, והנה רחבעם (זאבי), וחיים (בר-לב), ורביץ".

ומי זה? איציק מרדכי בצעירותו?

"לא, לא. זה אני. הייתי שזוף מאוד אז".

אם חיים גורי הוא "המשורר של דור תש"ח", אז חורב הוא כנראה ה"מחמש של דור תש"ח". קשה לחשוב על עוד קצין בתולדות המדינה שתחום החימוש מזוהה עימו, כפי שהוא מזוהה עם חורב. אלה לא רק השנים הרבות שבהן הוא עסק בבניית החימוש הצה"לי ובביצורו - הוא היה פעמיים קצין חימוש ראשי, בין 1954 ל-1962 ובין 1965 ל-1966, ובהמשך היה ראש אגף אפסנאות בשנים 1968-1972 - אלא גם יראת הקודש ומסירות הנפש שבהן הוא מתייחס לכל טנק, תותח ונגמ"ש ששירתו את הלוחמים במלחמות ישראל.

קשה למנות את הפיתוחים הצבאיים הרבים המשודכים לשמו: תותח הוביצר 155 מ"מ על שלדת טנק שרמן, מרגמה 120 מ"מ על גבי זחל"ם (פיתוח שזיכה את חיל החימוש בפרס ביטחון ישראל), שיפוצם של טנקי השרמן, הצנטוריון והפטון הזרים והכנסתם לשימוש ופיתוח, וייצור ציוד ראיית לילה. גם בחזית האזרחית נשא חורב שלל תפקידים מרכזיים: יו"ר רפא"ל, סגן המדען הראשי והמדען הראשי של מערכת הביטחון, נשיא הטכניון, וכמובן - חבר מועצת האו"ם, הוועד המנהל ועמית כבוד שלה קרוב לעשרים שנה.

בתמונות:

למעלה משמאל: בן-גוריון (נואם) ולידו עמוס חורב וקצין חימוש ראשי: חנוכת הסדרה הראשונה של הטנקים, 24 במספר, שהשתתפו במבצע קדש, 1956

למעלה מימין: תמונה שצולמה בכניסה לבאב אל וואד - שער הגיא במלחמת העצמאות למטה מימין: אוצר תמונות הפלמ"ח The Palmach Photo Gallery, מתוך אתר פיקיוויקי למטה משמאל: ראו פרטי המצולמים התמונה בעמוד 10

נחים

"אני יצאתי הבוקר בשש להתעמלות בקאנטרי, ואחרי כן עבדתי בבית. אני גורף את העלים בגינה, אני מתקן את האינסטלציה. שמע סיפור, לפני איזה שבוע התפוצץ צינור בגינה, ואני נכנסתי לתוך הבוץ עד המותניים. שלושה ימים לא הלכתי להתעמל בבוקר, וחיפשתי איפה הייתה הנזילה. האינסטלטור הציע פתרון שיעלה לי 5000 שקל, אבל בגלל שאני מהנדס, אמרתי: 'לפני שנזרוק סתם כסף, שווה לבדוק'. ואני לא יכול להגיד לכם עד כמה אני מאושר שהצלחתי לתקן לבד".

כמה זה עלה?

"2 וחצי שקלים. היה צריך בסך הכול להחליף פקק".

הזיכרון שלך חד מאוד. איך אתה משמר אותו?

"אני פשוט עסוק. אני בוועד המנהל של הטכניון ובוועד המנהל של האוניברסיטה הפתוחה, ואני ממשיך לקרוא ספרות טכנית רבה, למשל את ה-*technology review* של אוניברסיטת MIT. מזמינים אותי להרצאות רבות, ואני מרצה הרבה על תקופת הפלמ"ח, הקמת המדינה וצה"ל גם כי אני חושב שזה חלק מחובתי, אבל גם כחלק מהאימון של הזיכרון. אילו לא הייתי חוזר לדברים לא הייתי זוכר. המוח שלי כל הזמן מתאמן, ולכן המאורעות חיים בזיכרוני".

בגיל 97, אחרי שראה לא מעט מחבריו נופלים בקרב, הוא מרגיש שמישהו שומר עליו שם למעלה. "יש מזל טוב ויש מזל רע, אני תמיד הרגשתי שיש לי את הראשון. אני זוכר שבתש"ח נסענו בנגב בג'יפ, והנהג שאל אותי 'לפנות ימינה או שמאלה?' אמרתי שמאלה, ועלינו על מוקש. הנהג איבד את רגלו, לי לא קרה כלום למזלי. פעם אחרת שיניתי כרטיס טיסה, ואז התברר שהמטוס שבו הייתי אמור לטוס יורט והופל מעל בולגריה. טרגדיה איומה שגבתה את חייהם של עשרות אנשים. בחיים דברים כאלה קורים".

לגלות את הפיאט על הפאנצ'ר

עמוס חורב נולד כעמוס סוכצ'בר בשנת 1924 בירושלים. אימו, טובה (גניה) איצקוביץ', בוגרת הסמינר העברי למורים בוורשה, עלתה לארץ בגיל 19. בארץ הכירה את אביו, אליק סוכצ'בר, שעבד עבור הצבא הבריטי במחנה סרפנד (שלימים שונה שמו ל"צריפין"), הצטרף לגדוד העבודה בירושלים, ובהמשך התמנה למנהל בית המלאכה הטכני של האוניברסיטה העברית בירושלים.

מאביו ספג חורב את המשיכה למדע ולטכנולוגיה. "הדחף לדעת וללמוד בכל דרך אפשרית הורגש בכל פינה בבית ובאורח החיים שבו", כתב בספרו האוטוביוגרפי זה מה שהיה שיצא לאור אשתקד. "כשבגרתי מעט ויכולתי להבין משהו מעולמו הטכנולוגי של אבא, התהדק מאוד הקשר בינינו. אבא לימד אותי לעבוד, להשתמש במכונות ובכלי העבודה שבבית המלאכה שלו, שהיה במרתף הבית. הוא חינך אותי לדיוק ולהקפדה".

כנער נמנה חורב עם מקימי תנועת הנוער גורדוניה בירושלים, למד בגימנסיה העברית ברחביה והיה חבר בהגנה מאז גיל 14. הוא היה מראשוני המתגייסים לפלמ"ח, עם הקמתו באביב 1941, ובהמשך הפך למפקד כיתה, למ"מ ולקצין. בתפקידו כמפקד מחלקה בפלוגה ו' בפלמ"ח השתתף בשחרור המעפילים ממחנה המעצר בעתלית.

את התקופה הייחודית הזו הוא מתאר בספרו כמעין כפנטזיה. "קשה להסביר את החוויה הזו, פלמ"ח ומחתרת. לכל מחתרת יש הילה רומנטית. אנחנו, הדור שלי, דילגנו על הנעורים... פעלנו במסגרת חשאית לגמרי. במקרים מסוימים צייד אותי הפלמ"ח בתעודות מזויפות עם שמות כמו דוידסון, עמוס וספיר. איני יודע מי ייצר את המסמכים הללו. לא היינו מתוחכמים, הבנו את הכללים הפשוטים של אז. גם האויב הבין את הכללים הללו: זאת מלחמה, יהיה מי שינצח ויהיה מי שיפסיד...".

הסיפורים של חורב אינם נגמרים לעולם. הוא ראה את כולם, שירת עם כולם, נלחם עם כולם, וגם ניצח את רוב המוסכמות. כמו ילד שובב שלא חדל לרגע לאתגר את המערכת. "אני יכול רגע לסטות?", הוא שואל אותנו מדי פעם (כמובן, לא נעז להתווכח) ופוצח במעשייה בת יותר מיובל שנים, מתובלת בשמות נשכחים.

"כשהייתי מפקד פלוגה ח' בפלמ"ח בשנת 1945 נתקלתי במגזין בריטי שבו רואים תמונה של חייל בריטי יורה עם כלי אנטי-טנקים שנקרא 'פּיאָט' (PIAT - מטול חי"ר נגד טנקים) על טנק 'פּאנצ'ר' גרמני. החלטתי לעשות פּיאָט. פחח שהכרתי מאבו גוש עשה לי את הקונוסים, ואבא שלי לימד אותי איך יוצקים טי. אן. טי. היו לי פלדות בבית הערבה, ועשינו ניסויים ופיצוצים.

"היה לי קשר עם כמה ערבים מאבו גוש שגנבו לי תחמושת, אז קראתי להם אליי ואמרתי: 'אתם יודעים מה? אם אתם גונבים, תגנבו לי פּיאָט'. נתתי להם 70 לירות שלקחתי מאבא שלי, והם הביאו לי מטול פּיאָט. "איכשהו הסיפור הגיע למפקדת ההגנה, ואז קבעו לי פגישה עם ג'נקה (יבגני) רטנר שעסק במחקר ופיתוח עבור הצבא הבריטי במלחמת העולם השנייה. נפגשתי

איתו בבית של ההורים של יחיעם וייץ. "To cut a long story short", נתתי לג'נקה את הפיאט, ומאז המשיכו לפתח אותם כנשק הגנה משלנו במלחמת העצמאות".

לבן שלך קראת יחיעם, על שם יחיעם וייץ ז"ל, לוחם הפלמ"ח שנהרג ב"ליל הגשרים" ב-1946

"כן, יש 25 'יחיעמים' כאלו, על שמו. יחיעם היה טיפוס מעניין מאוד. אדם גדול עם עברית נהדרת. הוא התחתן עם רמה סמסונוב הזמרת, ועשה את הדוקטורט שלו בכימיה. אני הייתי חייל שלו, והוא שמע שהולכים לפוצץ את גשר הזינו. הוא הצטרף כמשקיף מטעם הפלמ"ח".

וייץ נפצע מיירות בחזהו בעת ההסתערות. מילותיו האחרונות היו: "המשיכו, בי לא כדאי לטפל יותר. מסרו שלום לאמא ולרמה". הלוויה שלו הייתה בהר הזיתים, ולאחריה היינו קבוצה שהחליטה לקרוא לבנים שלה יחיעם, על שמו. כאמור, אנחנו 25 כאלה", מספר חורב. במלחמת העצמאות שירת חורב בחטיבת הראל תחת פיקודו של מפקד החטיבה יצחק רבין. עם תחילת המלחמה הוא פיקד על "שיירת חולדה". במהלך המלחמה השתתף בקרבות רבים באזור ירושלים: במבצע נחשון, בכיבוש קטמון ומנזר סן סימון, בקרב בבית סוריק, בכיבוש בית מחסיר, בקרבות דרך בורמה, בקרבות באזור לטרון, בכיבוש צרעה ועוד.

אחר כך הצטרף חורב למפקדת חזית הדרום בפיקודו של יגאל אלון, מונה לעוזרו של רבין שהיה קצין המבצעים של החזית, והשתתף בשורה של מבצעים, בהם מבצע יואב וכיבוש באר שבע, ולקראת הסוף השתתף במתקפה הגדולה על הכוחות המצריים שנקראה "מבצע חורב", על שם אחד משמותיו של הר סיני.

"אני נושא איתי לכל מקום את הניסיון ואת השיעורים שלמדתי במלחמת העצמאות כלוחם וכמפקד המעביר שיירות לירושלים, ואחר כך כקצין מבצעים בחזית הדרום...", סיכם חורב בספרו את הפרק הקשה ביותר בתולדות הציונות, שבו לקח חלק מרכזי. "הדור הצעיר מקבל דברים כמובנים מאליהם. הוא רואה אותנו בדמות חיילי צבא הגנה לישראל מודל 2018 - עם השכפ"צים, כובעי הפלדה ומכשירי הקשר. הוא אינו יכול להעלות בדמיונו צבא אחר - יחפן, ללא נשק, ללא מכשירי קשר וללא כובעי פלדה".

בינואר 1950, לאחר כשנה בתפקיד קצין המבצעים של חזית דרום, נשלח חורב ללמוד באוניברסיטת MIT בבוסטון מסצ'וסטס, בהוראת ראש הממשלה בן-גוריון. "הייתי הקצין הראשון שנסע ללמוד בחו"ל והראשון שסיים לימודים בחו"ל. התחלתי את המגמה,

ובהמשך שלחתי הרבה קצינים ל-MIT, לקאלטק (המכון הטכנולוגי של קליפורניה) - ראשי ענפים בצבא, בוגרי הטכניון. זה עלה למדינה הרבה כסף, אבל החזיר לה הרבה יותר, כי התחלנו לדבר בגובה העיניים עם התעשייה המתקדמת בעולם".

גם נתניהו למד ב-MIT

"אתה מספר לי? הכרתי אותו כשהיה סטודנט צעיר ב-Sloan school of management. ושוחחנו לא מעט. למעשה, כאשר הוא פינה את הדירה שלו במעונות הבן שלי ואשתו נכנסו לדירה במקומו. אחר כך נפגשתי איתו בניו יורק הרבה מאוד פעמים. באוקטובר 1947, קיבלתי חופש ללמוד בטכניון ולמדתי עד 29 בנובמבר 1947.

חורב דווקא ניסה לשכנע את נתניהו, שנחשב לתומך נלהב של השוק הפרטי, לבצע רפורמה אמריקנית בהכשרת המהנדסים בישראל. "באתי אליו כשהיה שר האוצר ורציתי לשכנע אותו שנעבור לשיטה האמריקנית של טיפוח אנשי אקדמיה. הסברתי לו את השיטה ואת היתרון הכלכלי שלה. אנחנו פיגרנו בייצור מהנדסים כי תהליך הכשרתם ארוך. אני הצעתי במקום שני סמסטרים בשנה - שלושה סמסטרים, ולהשקיע כסף בסטודנטים, כי על כל דולר אתה מקבל חזרה שבעה דולר.

"כנשיא הטכניון לא אהבתי את הסבסוד של שכר הלימוד באופן אחיד באוניברסיטאות, כי זה אבסורד. יש הבדל בין מעבדות וציד. זה אבסורד כי נניח שסטודנט משלם 12 אלף שקל לשנת לימודים, אבל להכשיר מהנדס מכונות עולה רבע מיליון שקל, שהם חמישים אלף שקל בשנה לפחות. כשאתה מסובסד אתה כפוף לנציבות שירות המדינה, אתה לא בעל הבית, אלא האוצר הופך להיות בעל הבית.

"אמרתי לנתניהו: תנו לנו את הסבסוד לחייל, שידע שהוא מקבל 50,000 שקל מענק, והוא ייתן לי את הכסף, והסטודנט הזה יחזיר את הכסף לאורך זמן באמצעות הלוואה. כך נוצרת מחויבות הדדית בין הסטודנטים לבין אנשי הסגל. ביבי לא קנה את זה, כי פוליטית זה לא הסתדר לו, למרות שהקפיטליסטים האמריקנים ידעו לעשות חשבון יותר טוב מאיתנו. הוא פחד מהתגובות".

בסוף המהנדסים שלומדים כאן עוזבים לחו"ל הכישרונות האקדמיים מחפשים קריירה בחו"ל

"כי אין עבודה באקדמיה. בוא נתחיל מהסוף. היחס בין הסטודנטים לסגל באוניברסיטה עילית בארה"ב, כמו MIT הוא שבעה סטודנטים על איש סגל אחד. לעומת זאת, יחס סטודנטים-סגל כאן הוא 25 סטודנטים על

איש סגל אחד. זה אבסורד, כי כך אתה יוצר מצב שבו דוקטורנטים נוסעים לחו"ל לעשות פוסט-דוקטורט ונשארים שם, מפני שאין להם פה עבודה לחזור אליה. "אנחנו מדברים על איכות? בקלות אפשר היה לקנות עוד הרבה אקדמאים. הבעיה היא שאנחנו כפופים לאוצר באקדמיה, ויש קאפ (הגבלה). כשאני הייתי נשיא בטכניון היו 13 סטודנטים לאיש סגל, ועכשיו כאמור - 25. אז איפה מחפשים את הסגל האיכותי? בחוץ לארץ, אחרי שהם כבר מבוגרים ומנוסים ובעלי שם, ואז משלמים על כל מעבדה שרוכשים שני מיליון דולר. במקום לגדל אותם כאן, מגיל צעיר, לפני שהם קונים לעצמם שם. כמו שמגדלים בצבא. איך אתה מגדל? אתה מתחיל עם שלושה ונשאר עם אחד בתהליך של מיון הטובים. הרי לא כל אחד צריך להיות פרופסור. כלומר, אם אני רוצה חמישים אנשי סגל בשנה, אני צריך להתחיל עם 150. בדיוק כמו שלא כל אחד מגיע לבה"ד 1 בצבא".

מרכבות האש

עם שובו מארה"ב ב-1954 מונה חורב לקצין חימוש ראשי, תפקיד שהחזיק בו במשך שמונה שנים ברציפות. אחת המשימות החשובות עבורו הייתה רפורמה בתחום רכש וייצור מערך הטנקים שישמש את צה"ל. הוא התנגד לטנק המרכבה וחלם לייצר טנק כחול-לבן קומפקטי וחכם יותר. "לקחתי את השרמנים האלה ממלחמת העולם השנייה, כאלה שרכשתי בשלושה פאונדים, אוקיי? הצבנו תותח 105 מילימטר, מנוע דיזל קמינס אמריקני, אתם רואים את השינוי?", הוא מראה בתמונה. "משכולל הרבה יותר."

אבל את המרכבה לא רצית?

"לא, המרכבות זה טנק חדש לחלוטין, הכול חדש. אני לא הייתי עושה את המרכבה. היה לי ויכוח על זה עם טליק (אלוף ישראל טל), הוא ראה בי אויב, אבל אני לא הייתי שם מנוע בחזית הטנק. היו ויכוחים גדולים. כשרבן (אלוף אברהם אדן) היה קצין שריון ראשי, כתבתי לו את הנתונים העיקריים של טנק שאנחנו נעשה אותו. למשל, הוא היה צריך להיות טנק קל הרבה יותר - 35 טון ולא 70. היה לי דגם שלו על שולחני: טנק קטן ממדים עם מנוע חזק מאוד, תותח עם טעינה אוטומטית וצריח צף. אבל טליק רצה טנק כבד. "אז רציתי לעשות טנק ישראלי, וזה לא קרה. אבל הקמתי דבר ענק. אנחנו הסבנו 2,200 טנקים, רוב הטנקים שהיו לנו במלחמות, כולל ביום כיפור. התחלנו

ממצב קשה שאף אחד לא מכר לנו. הרי במלחמת העצמאות לא יכולת לקנות אפילו כדור תשעה מילימטר. "בשנת 1962 צ'רה (הרמטכ"ל צבי צור) הזמין אותי לארוחת צהריים, הוא אהב לאכול עם מפית וכוסות יין על השולחן, והוא אמר לי: 'עמוס, הגיע הזמן שתהיה אלוף'. אמרתי לו: 'זה לא מעניין אותי. הגשתי לך חומר עם הצעה לייצר טנק ישראלי חדש. זה יותר חשוב'.

"אבל צ'רה לא נתן לי, אז ביקשתי לנסוע ל-MIT לעשות את התואר השלישי. לימים יצחק רבין התמנה לרמטכ"ל. הוא הגיע לניו יורק עם לאה, הזמין אותי ואת שושנה לארוחת ערב, ואמר לי: 'עמוס, בוא תחזור להיות ראש אגף אפסנאות'. אמרתי לו: 'בדיוק התחלתי את התזה', והוא אמר: 'תקים אגף למחקר במטה הכללי'. וכך היה".

למידה מרחוק בסבנטיז

חורב חזר לצה"ל ב-1968 והתמנה לראש אגף אפסנאות. הוא פרש מצה"ל בשנית (ובפעם האחרונה) ב-1972, ופצח בקריירה חינוכית. "כשהאוניברסיטה הפתוחה הוקמה בשנת 1971, יגאל אלון היה שר החינוך. הוא נסע ללמוד אנגלית בסנט אנתוני קולג' שבאוקספורד. שושנה רעייתי ביקרה אותו שם וראתה איך כל יום הוא מוסיף עוד מילים לאנגלית שלו. שנינו הכרנו את משפחת רוטשילד - אוולין דה רוטשילד הייתה יושבת ראש חבר הנאמנים של הטכניון שאני הייתי נשיאו. הקמנו את "קרן ברכה" שהעניקה שלושה וחצי מיליון דולר להקמת האו"פ, ואני התמנתי לחבר בוועד המנהל של האו"פ. כך הבאנו את החזון של 'חינוך אקדמי לכול'. אחד הנכדים שלי היה ב-8200, והיום הוא מקים חברת סטארט אפ באמריקה. נפגשנו שם, ושאלתי אותו: 'איפה למדת מתמטיקה?' - מתברר שהוא עשה את זה מרחוק, באמצעות האוניברסיטה הפתוחה. זה מדהים בעיניי. אין חסימות יותר. גם בני שמונים יכולים לחזור ללמוד".

איך אתה מסתכל על האוניברסיטה הפתוחה ועל הגשמת יעדיה ממרחק הזמן ואל מול העתיד?

"התחלתי עם האו"פ לפני ארבעים שנה, אז ייתכן שאני הכי ותיק שם. תמיד ראיתי בה דבר נהדר, ואני מאמין שהיא תמשיך להיות מוסד מרכזי גם בעתיד. אבל חשוב מאוד שהמטרה המקורית שלשמה הוקמה - להיות 'אוניברסיטה לכל אדם' - לא תיעלם או תדולל אל מול המטרות האחרות. לדעתי אל לה לאוניברסיטה הפתוחה להתחרות באוניברסיטאות אחרות ובמה שהן עושות כי זה יציב אותה בעמדה לא מתאימה. החידוש והתרומה

חורב במשכן הנשיא זמן שזר, ירושלים, אחרי מלחמת ששת הימים (היחזמה לצילום היתה של גנדי - רחבעם זאבי; בתחתית מופיעות חתימות המצולמים).

עומדים משמאל לימין: סגן-אלוף אריה רז, אלוף חיים הרצוג, אלוף אלעד פלד, אלוף ישעיהו גביש, אלוף ישראל טל, אלוף דוד אלעזר, אלוף עזר ויצמן, אלוף שמואל איל, נשיא המדינה זמן שזר, אלוף רחבעם זאבי, הרמטכ"ל רבי-אלוף יצחק רבין, אלוף מתתיהו פלד, אלוף שלמה אראל, אלוף אריק שרון, ואלוף שלמה גורן. יושבים מימין לשמאל: אלוף עוזי נרקיס, אלוף מרדכי הוד, אלוף אהרן יריב, אלוף אברהם יפה, אלוף חיים בר-לב, אלוף יעקב פרי ואלוף עמוס חורב.

'אתה יודע מה? בוא נעשה את זה'. הלכתי לספיר שהיה שר האוצר וביקשתי לרכוש מערכות וידאו פטורות ממס. קנינו, צילמנו - אבל אז גילינו לדאבונו שהתוצאה לא מקצועית מספיק. אז הלכתי לאריה קרסו (יבואן הרכב) שתורם כסף לבניית שתי כיתות לצילום מקצועי, וכך הוקם מרכז ללימוד עצמי, על שם אביו, משה קרסו."

אלה הלימודים הראשונים מרחוק

"כן, עשרות קורסים. היית במילואים, חזרת, אתה הולך לספרייה, מבקש את ההקלטות, מוצא לך פינה ומתחיל ללמוד בווידיאו. מהר מאוד פנו אליי בוגרי האו"פ שסיפרו: 'עמוס, גמרנו טכניון במרכז ללימוד עצמי'."

אבל את הגאווה הגדולה בחייו האקדמיים הפיק דווקא מיזומה אחרת, שאינה קשורה כלל לדרישות להשגת תואר. "קיבלתי טלפון מג'וזף גרוס, יהודי אמריקני שרצה להציע כתרומה נכס נדל"ן גדול בירושלים. הלכתי לראות והסתבר לי שמדובר בשלוחה של הישיבה יוניברסיטי מניו יורק, שהוא תרם. האיש הציע לי להעניק את הנכס לטכניון. אמרתי לו: 'אני רוצה

הציבורית הענקיים של האו"פ הם ביצירת דורות של בוגרי אקדמיה מכל החתכים. בעיניי זאת תהיה טעות להתחרות עם אוניברסיטאות אחרות, במחקר למשל. אפשר לקדם מחקר גם באו"פ, אבל בלי לפגוע במשימה המרכזית שלה.

הריאיון עם חורב מתקיים רגע לפני שהקורונה תופסת את מרכז הבמה בחיינו. חורב נאלץ להתרחק ממשפחתו ולראות את הנכדים והנינים בגינה, מבעד למסכות ומרחוק. גם את התקופה הזאת הוא שרד בחיוך. תקופת הקורונה מזכירה לו את אחד מהישגיו האקדמיים המרשימים - פיתוח שיטות ללמידה מרחוק כבר במאה הקודמת, הרבה לפני עידן האינטרנט. את העיקרון הזה יישם גם בימי מלחמה. כל התנופה, התעוזה והחוצפה שלו באו לידי ביטוי במבצע הזה.

"התמנית לנשיא הטכניון ב-1.10.1973. כנשיא הטכניון במלחמת יום כיפור, היו לנו סטודנטים ששירתו במילואים תקופה ארוכה. ראש המחלקה להוראת המדעים בא אליי ואמר לי: 'עמוס, אתה יודע מה?! בוא נצלם קורסים ונשלח את זה לקווים'. אז אמרתי לו:

צילום משותף של ראש הממשלה לוי אשכול ושר הביטחון משה דיין עם קציני המטה הכללי של צה"ל (1967). עומדים, מימין לשמאל: סגן אלוף שמואל גת, אלוף עוזי נרקיס, אלוף אהרון ריב, אלוף אלעד פלד, אלוף הרב שלמה גורן, אלוף אריק שרון, אלוף מרדכי הוד ואלוף עמוס חורב. יושבים, שורה שנייה: אלוף ישראל טל, אלוף חיים בר לב, יגאל ידן, הרמטכ"ל יצחק רבין, ראש הממשלה לוי אשכול, שר הביטחון משה דיין, צבי צור ואלוף עזר ויצמן. יושבים על הרצפה, מימין לשמאל: אלוף אברהם יפה ואלוף חיים הרצוג.

לשיכון צבא קבע, וגרנו בדירת 70 מטר רבוע; אז הייתי כבר אלוף משנה. מי בונה היום דירה של 70 מטר? אבל זה היה נחמד, ועלה רק 12 אלף לירות, חצי במזומן וחצי משכנתא. גם את 6,000 הלירות היה לי קשה להשיג, אבל הצלחתי להשיג אותן בזכות לול עופות. היום הקבלנים רוצים לבנות דירות של חמישה חדרים, וכולם לוקחים משכנתאות עצומות. בימינו רבין היה קורא ליורדים 'נפולת של נמושות'. היום קוראים לזה 'רילוקיישן'. שם הרבה יותר יפה. 50-60 אלף ישראלים הלכו מפה".

והשינויים האלה מפריעים לך?

"מפריע לי מאוד. מפריע לי מאוד, מפני שזה מצביע על היחס לנכס הזה שנקרא 'מדינת ישראל'. היו במדינה חיים אחרים פעם, ומבחינות מסוימות היא הייתה יפה יותר בעבר. מפריעים לי המאבקים הפוליטיים המלוכלכים, שגורמים לתיגו של אנשים. למשל, במושגים של היום אנחנו היינו שמאלנים. חלק גדול מקרקעות המדינה נכבש על ידי הפלמ"ח בפיקודו של יגאל אלון.

איך יראה לדעתך שדה הקרב העתידי?

"אני חושב שלא תהיה חזית קרב בעתיד. הכול יהיה חזית. כלי הנשק שאנחנו והם עושים בהם שימוש מבטלים את ההפרדה בין חזית לעורף ומטשטשים את הגבולות האלה. זה מסוכן לכל הצדדים. מלחמה היא

להודות לך על ההצעה, אבל אני יכול לספק לך שמות של לפחות ארבעה ארגונים מירושלים שיהיו מפירות הנכס הזה.

"אז הוא שאל: 'young man, מה אתה צריך? מעבדות?' אמרתי 'לא, אני צריך בריכה אולימפית סגורה עבור הסטודנטים שלי'. הוא הופתע ושאל: 'כמה זה יעלה?'. אמרתי לו: 'מיליון דולר', זה סכום עתק, והוא נתן לי".

"עכשיו, למה הקמתי בריכה? מפני שהשיטה בטכניון היא לא כיתות לימוד, אתה בוחר את המסלול שלך, וכשאתה בוחר ואתה לבד, איזה פעילות גופנית אתה יכול לעשות? שחייה היא הדבר הכי טוב. הקמנו קבוצת עבודה, גבינו 50 שקל מסטודנט, 400 שקל לעובד. אמרתי לחברי הסגל: 'זה יהיה מצוין שתראו זה את זה ערומים'. כך הקמתי את הקאונטרי קלאב הכי יפה שיש, עם קפטריה מסיבי. איכות החיים של הסטודנטים שעובדים קשה בטכניון. ואמרתי לטכניון אני נותן לכם את זה, כעמותה, אינני רוצה שבתקציב הטכניון תופיע בריכת שחייה".

מלחמה היא דבר נורא

ממרחק שנותיו הרבות חורב מסתכל על העולם הישן בעיניים פקוחות. "אתה מתרגל לשפע. וההתרגלות הזאת היא מסוכנת, כי מה קורה כשיש משבר? איך תסתגל? כששוננה ואני עזבנו את המושב, עברנו

ואתה אופטימי שנגיע לאן צריך?

"אני אופטימי תמיד, כעיקרון. אבל אני גם מודאג מאלמנט הזמן. אין לנו חמישים שנה לבזבז, ואנחנו אף פעם לא נהיה כלכלה גדולה. לכן נחזיק מעמד בהתבסס על מצוינות בלבד. כך גם בכלכלה שלנו. אם תייצר את המגנו הכי טעים בעולם - יקנו ממך. אם תייצר את הרפואה הכי טובה - יקנו ממך. מה שלא יהיה טוב, יקנו ממקום אחר. מצוינות אתה משיג רק באמצעות חינוך. אנחנו צריכים להיות מדינה מספר אחת, עם מה שיש לנו בקופסה למעלה, במוח. אנחנו צריכים לחתור לשם". ■

תמיד את המרכיב המציאותי והמרכיב התיאורטי והייתה לו משיכה לטקסטים קצרים כמו ידיעות עיתונאיות, טוקבקים וכד'. בכלל, נראה לי שלא היה פרויקט מקצועי ואישי שאורן לקח על עצמו, שנמשך יותר משנתיים, כולל הספר שלו על תקשורת המונים בישראל שפיתח באוניברסיטה הפתוחה.

במקביל ללימודי התקשורת אורן גם למד משפטים והיה חבר בלשכת עורכי הדין. הזריזות לא הביאה לשטחיות אלא נבעה מיכולת מיקוד עצומה, מהבחנה חדה בין עיקר לטפל, וגם מהתמסרות מוחלטת לעבודה, למשפחה ולילדים שלו.

הייתה לו רגישות גבוהה לאנשים ויכולת להבין מה הם צריכים ואיך צריך לדבר אליהם. ליוויתי אותו פעם לבית החולים הדסה ופתאום הוא התחיל לדבר בערבית שוטפת שלא ידעתי שהיתה לו עם חולה אחר שישב ברחבת ההמתנה. אורן הבין שהחולה הלך לאיבוד בסבך הבריורקטי של בית החולים ומייד פתר את הבעיה. זה עשה עליי רושם עצום.

ההבנה והרגישות לבני אדם עזרו לאורן גם כשהוביל את המשא ומתן עם סגל ההוראה ובקשר עם הסגל המנהלי, וגם בתהליכי השינוי שהוביל בתפקידים שלו באוניברסיטה: ראש תחום, ראש מחלקה ודיקן. בכל התפקידים היה ענייני ומסור מאוד לכפופים לו ואמיץ כלפי מי שהיו ממונים עליו. אפשר היה לסמוך עליו שיגיד תמיד את האמת שלו שהרבה פעמים הייתה שונה ממה שאנשים אחרים חשבו.

חוץ מזה אורן היה אדם ממש מצחיק, עם יכולת לקלוט את הצדדים המגוחכים של החיים ושל אנשים, וגם עם יכולת משחק וחקיוי נפלאה.

האוניברסיטה הפתוחה התברכה באורן וכך גם החברים והמשפחה שלו. הוא לא איתנו יותר אבל תמיד

יישאר בלב שלנו. ■

דבר מחריד, ולכן צריך להימנע ממלחמה. אבל אם היא תבוא, אנחנו חייבים שידנו תהיה על העליונה. וכשאני אומר ידנו על העליונה, כוונתי לא רק לאמצעי לחימה, אלא גם להתנהגות האזרחים ומוכנות העורף. זה מתחיל משאלה יסודית - למה באנו הנה? לתפיסתי באנו כדי שבמקום אחד בעולם נהיה רוב. מיעוט היינו, ועוד יש. חייבים להיות רוב. כלומר המדינה הזאת חייבת שיהיה בה רוב יהודי, ושהנהלה של הרוב תהיה ציונית. אחרת מה הטעם? אנחנו צריכים רוב שמאמין בערכי עבודה, רוב שמשרת את הייעוד הציוני של כולנו.

על אורן סופר

אבריאל בר-לב

אורן היה איש של עשייה. שלא רק שוחח על דברים אלא גם עשה אותם. לעשייה האקדמית שלו היה ממד תיאורטי מובהק, אבל נוסף על המחקר, הוא גם פעל בעולם, היכה שורש, הושיט ענפים ורשרש*.

אחרי השירות הצבאי אורן פתח פיצרייה, שזכתה לשם המתוחכם "מאסטר פיצה". לשמחתנו הוא נטש את הרעיון ופנה ללימודים. נראה לי שהבחירה לפתוח דווקא פיצרייה מתאימה מאוד לאורן. הוא תמיד היה יזם. פיצה היא מאכל זריז וממוקד, וההכנה שלה מותנית בתזמון מדויק. אורן היה זריז מאוד ובעל מודעות גבוהה לזמן. אפשר לומר שהיה חבר של הזמן; הוא ידע כמה זמן הוא רוצה שדברים יימשכו, ידע לתכנן את הזמן ביעילות, ידע להתמקד בעיקר ולהגיע לתוצאות. הוא עשה זאת באופן טבעי וזורם. לא היו לו רשימות ולוחות זמנים אלא זרימה ממוקדת ומדויקת של עשייה.

הפעילות של אורן כללה תמיד שילוב של מציאות ותיאוריה. הוא כתב דוקטורט על ניתוח השיח בעיתון **הצפירה** שיצא לאור במאה התשע עשרה, ובאמצעות תיאוריות חדשניות מתחום התקשורת הראה איך העיתון מייצג בתרבות היהודית מפנה של חיבור למציאות, של מעבר מהתבססות על טקסטים - 'אדמת נייר' כלשונו של סוקולוב שאותו ציטט אורן - להתבססות על המציאות הממשית: טכנולוגיה, מדע וסטטיסטיקה. אורן סיים את הדוקטורט במהירות שיא של שנתיים, דוקטורט מבריק ופורץ דרך שראה אור בהוצאת מוסד ביאליק ונלמד ומצוטט מאז ועד היום. גם מחקריו בהמשך כללו

* כמתואר בשירו של דן פגיס "שיחה".